

ONAGY ZOLTÁN

'74–'84 – „Pol Pot megye”, „Béke Tanszék”, „zabla a szájban”

SZÜLETÉSNAPI BESZÉLGETÉS-RÉSZLET – ZALÁN TIBORRAL

– Szeged nagyváros, a legnagyobb város ahol addig éltél. Csábító, felfedezendő, meghódítandó terep a fiatal, a kötelező katonai szolgálatból szabadult csikó számára. Mivel telik, gondolom nem az orosz igeidők magolásával, az első két év.

– Az első év valóban a szabadság habzsolásával telik. A katonai szolgálat borzalmait bele kellett temetni pálinkákba, rumokba, borokba, sörökbe és nőkbe – kötelező volt a felejtés minden formája. Szeged igazi nagyváros, és bármilyen furcsa, az teszi nagygyá, hogy egyetemista város. Az utcák teli fiatallal, pompázó lányokkal és kerge fickókkal, akik megállás nélkül hajszolják a pompásságokat. Más életminőség volt ez, mint amit addig megtapasztaltam. Amíg otthon éltem, Abonyban, a szüleim erősebb-gyengülőbb kontrollja alatt teltek a napjaim. A nagykőrösi évek gimnáziumi-kollégiumi kötelmei még az abonyi szabadságnál is kevesebbet biztosítottak a számomra, hiába voltam szabadszilenciumos, ami azt jelentette, hogy délutánonként nem kellett a tanulószobán rostokolnom, hanem a városka széli Cifrakertben – ez egy nagy, elhanyagolt sétakert volt akkoriban romantikus kis (giccs)várrommal – fogdoshat-

tam a lányok mellét, és még minden mást, amit hagytak a kezemnek. De az egyetem a teljes szabadságot hozta el a számomra. Az első időkből nem voltak napszakok, éjszakák keveredtek a nappalokkal, bulik a csavargásokkal és talponál-lókkal, valaki mindig volt, aki jött és pénze volt, és mi mentünk vele, valaki mindig ment, és mi szó nélkül indultunk tovább, utána, bárhová. Törzshelyünk a Béke Tanszék volt, ami a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolához volt közel, s közel ahhoz a nagy kapuhoz, amelynek lemalterozott falai rejtegették akkor még Aba-Novák zseniális freskóit. Esztelen időszak volt, esztelen részegsé-gekkel, életveszélyes életvitellel – és néha esztelen tanulással. Akkor szoktam rá, hogy vizsgák előtt két-három napig nem aludtam, egy nagy mélytányérban mindig ott zománcosodott a nescafé a jegyzetek mellett, vagy a jegyzeteken, azt ittuk nyakra-főre, és alvást csak vizsgák után engedtünk meg magunknak. Már, ha nem valami

orbitális nagy buliba csaptunk bele rögtön. Nekem viszonylag szerencsém volt, a nevezetes Eötvös kollégiumba vettek föl, csupa jó tanuló és kiváló képességű ember közé, így néha fel-támadt bennem a lelkiismeret, és tanultam is velük. Remek könyvtára volt a kollégiumnak, nem kellett messzire sem menni a könyvekért.

– *A fiatal író nyelvet keres, amin megszólalhat, ami jól áll neki, de törleszkedik a fizimiskájához is, ugyanakkor megkülönbözteti valamennyi költőtől. Pilinszky (de Nagy László, Juhász Ferenc, Illyés esetében is, és akad néhány ünnepelt költő a hetvenes évekből) azonnal kilóg a lóláb, költészetük ezerszám termelte az epigonokat, ha a kezdő költő nem ismeri is fel. Könnyen találsz kulcsot a megszólalás technikai rendszeréhez, vagy éppen elég a gyerekkorban magadba szívott vőfélyrigmusok, népi mondókák és nem annyira mondókák átkonvertálása. Az első – nyilvánosságnak szánt – versek születési fájdalmi, bizonytalansága megmaradt a fejedben, vagy egyszerűbben éreztél rá*

– A nyelvkeresés nem volt akkor még tudatos a részemről. Nyelvileg adottnak véltem, amit az akkori kortárs irodalomból ismertem, ezek leginkább Nagy László nyerítve ágaskodó, Juhász Ferenc tajtékokkal bugyborékoló és Pilinszky János csontra lefegyvelmezett versei voltak. Bizonyos szempontból én is sok epigon-verset írtam akkoriban, még ha ezt nehéz is beismerni. Mert még nem tudatosan műveltem a költészetet, hanem legfeljebb ösztönből, és mondjuk ki az igazságot, passzióból, semmiből sem telt egy népies szürrealista, négy sorosokból építkező szöveget összekalapálni. (Mostanában ismét visszatalálok a négy sorosokhoz, ne kérdezd, milyen áron, és mekkora belső küzdelmek közepette...). Apám vőfélyrigmusai abból a szempontból voltak számomra fontosak, hogy felszabadították a képalkotó fantáziámat. Az én kisöregem átfaricskálta a már meglévő standard szövegeket a maga szája ízére, új, jobb, szellemesebb, olykor szürrealistább szövegeket alkotva meg azokból. Első, már költőinek mondható időszakomban tehát, ami az egyetemi évek elejére tehető, még nem az elkülönülés, hanem a megfelelés volt számomra a versírás indítéka és motorja. A bizonyítás volt a fontos, hogy tudok én is olyan verset írni, mint bárki más, meg tudok én is jelenni folyóiratokban, engem is szeretni fognak az olvasók. Ez mind bejött, és egy idő után nem tett boldogá. Könnyen írtam a verset, tehát számomra nem volt súlya a versírásnak, nem volt tétje azon kívül, hogy meg akartam jelenni, és én is híres akartam lenni, mint a költők általában. Említetted Illyést. Soha nem állt közel hozzám költőként, nehézkes volt olvasnom a nehézkes verseit – gondolkodóként, esszéíróként kedveltem csupán. A versíráshoz egyébként furcsa viszonyom alakult ki. Belső feszültséget éreztem egy-egy vers megírása előtt, akár napokig is eltarthatott ez, azután, amikor a feszültséget nem bírtam tovább tartani, leültem az asztalomhoz, magam elé tettem egy A4-es papírlapot és egy üveg vörösbort, és vártam. Ha kellett, napokat, de olyankor a vörösborokat azért rendszeresen meg kellett újítani. Tudtam, hogy egyszer csak eljön a pillanat, amikor megindul a toll, mert elindult az agyam. Ez szinte mindig be is következett. Ma már nem így írok, de hát már nem is úgy élek, mint akkoriban. Egy anekdota: a sors összesodort legifjonti egyetemistaként egy jogászlánnyal, akivel rendszeren ittunk és mulattuk egymással az időt egészen hajnalig. Amikor reggel felébredtem (a lány már sehol), egy verset találtam az asztalon, amit kétségkívül én írtam, nem is volt rossz vers, és az volt a címe: *Egy jogászlányhoz*. Még másnapos, fájdalmas fejjel is tudtam, hogy ilyen címet nem lehet adni (persze lehet) egy versnek. Áthúztam, és fölé írtam: *A MÍTOSZ SZÜLETÉSE*. Ez a vers volt a legelső folyóiratban megjelent verseim egyike.

– *Szegeden egy folyóirat, a Tiszatáj szerkesztődik, gondolom, gyorsan rátalálsz.*

– Lassan találtam rá a *Tiszatáj*ra. Mint említettem, elsősorban az élet poklosabb bugyraiban táncoltam ez idő tájt, tehát a versírás nem volt számomra létfontosságú, ahogy a *Tiszatáj*val megismerkedés sem. Hogy azután a vers fontossá vált, ahogy a *Tiszatáj* is – megjegyzem, ma is egyike legfontosabb és legérvényesebb irodalmi fórumainknak –, egy véletlennek volt köszönhető. A könyvtárban beleolvastam a friss folyóiratszámába, és megláttam benne egyik egyetemista társam néhány versét. Megállt bennem az ütő – és az idő. Ő ott, én meg sehol? Hiszen én is tudok ilyen verseket írni, sőt, talán jobbakat is, állapítottam meg szerényen magamban. Hazamentem, összeszedtem a katonaságnál írott verseimet és azt a néhányat (a jogásznőset például), amelyeket már Szegeden vettem papírra, a hónom alá csaptam a nagy borítékot, és elvittem Ilia Mihályhoz. Nem a *Tiszatáj* szerkesztőségébe, egy szerkesztőség akkoriban még nagyon is tiszteletre-

TISZATÁJ-EST AZ EÖTVÖS-KOLLÉGIUMBAN
ANNUS JÓZSEFFEL ÉS ILIA MIHÁLYVAL

méltó hely, ahova belépni rang volt és megtiszteltetés, hanem az egyetemi szobájába. Ilia rekedtes hangon azt mondta, rendben, el fogja olvasni, jelentkezem két hét múlva. (Gondolom, mindenkinek ezt mondta.) Két hét múlva jelentkeztem. A főszerkesztő akkor sem volt szószátyárabb, három versét közlöm, mondta röviden és minden magyarázat nélkül (köztük a már *A mítosz születésévé* avanszált *Jogásznő*-verset). Ám ekkor elkövetkezett valami, ami napokra, talán hetekre földhöz vert. Mert Ilia folytatta: a többit dobja ki! Szóval, hogy az addigi „életművem” csak úgy dobjam ki? Bolond ez az ember? Mit mondjak, szívből utáltam ekkor Ilia főszerkesztőt, ekkor egyszer, és utoljára. A verseket egy nagy borítékba zártam, hogy majd, ha, talán, egyszer... Aztán pár hét múlva mégis a papírkosárban kötött ki az addigi „életmű”. De ezzel még nem ért véget az első „Ilia-kurzus”. Úgy döntöttem, meghódítom ezt a nagyon tartózkodó, rám nem eléggé odafigyelő embert. Egy hétig megszakítások nélkül, szakadatlan verset írtam, ki tudja, hányat, hogy megmutassam neki, mit tudok. Amikor elkészültem velük, bevitem hozzá valamennyit. Két hét. Két hét múlva mentem. Fürkészőn pislogott rám, aztán nagyon egyszerűen kidobott azzal a máig arcomat pírító mondattal: túl sokat ír. De jó lecke volt. Ekkortól kezdtem el komolyan gondolkodni a versírásról.

– *Ilia Mihály a szegedi irodalmi kázus legendás alakja. Eltelt közel negyven év, hogyan él a fejedben?*

– Mint első találkozásunkkor. Csak azóta őszebb lett és kevesebb a haja, nehezebben és kissé görnyedten jár, és többet betegeskedik. Már nem levelezik annyit, amennyit akkoriban, sem

az anyagi lehetőségei, sem az energiái nem tennék lehetővé, ráadásul, az idő lassan kirohad a borítékos postai küldemények alól. Második apámként tiszteltem és tiszteltem azóta is. Már nem tanít az egyetemen, de még mindig ő a legfontosabb centruma az irodalomnak Szegeden, és félek, ha jobban megkaparjuk, nem csak Szegeden. Levelezünk negyven éve (újabbán már ímélezünk), nincs olyan kérdés, esemény, irodalmi megmozdulás vagy elmozdulás, amiről ne tudna, amiről ne lenne érvényes véleménye, és megfogadásra érdemes ítélete. Mivel párhuzamosan öregszem vele – épp húsz évvel idősebb, mint én –, nem nagyon veszem észre az öregedés folyamatát rajta. A megfáradását olykor igen. Régen is nehezen mozdult ki ott-honról irodalmi estekre, most talán még nehezebben. Ezért is örültem, amikor a legutóbbi szegedi fellépésemre, amelyet a Grandba szervezett két kiváló filozófus, Gyenge Zoltán és Czeglédi András, eljött, és végigülte azt. Olyan gesztus ez nekünk, szegedi – és nem szegedi – irodalmároknak, mint a legmagasabb szakmai kitüntetés, elismerés.

– Akivel közvetlenebb a kapcsolat, és aki ugyancsak oroszos: Baka István. Ilia a távlatok, Baka a napi gyakorlat, a technikai segítség, amit gond nélkül szóvá tehet, mert a viszony baráti és természetes? Így működtek a dolgok?

– A dolgok sohasem működnek így. Nem szeretném, ha egy fontos barátság és szakmai együttműködés kimaradna a beszélgetésünkből. Géczy Jánosra gondolok. Baka István megjelenése Szegeden nem volt kis esemény. Már híre volt az országban, még ha nem is volt híres, sokat publikált, rangja volt a fiatal magyar poézisben – mi meg még csak a zablát harapdáltuk Géczyvel a nagy szegedi irodalmi sivatagban. Bakával nehéz volt megbarátkozni, de ha megbarátkoztál vele, akkor egy fontos és pótolhatatlan kapcsolatra tettél szert irodalmárként, emberként. Ahogy mondani szokták, születetten nagybajú ember volt ő, és nem csak öntudatos, hanem gögös is. Kapcsolatunk vele – és azért mindig a többes szám, mert ritkán találkoztunk külön-külön, általában hárman jöttünk össze, Baka, Géczy és én, Baka teázott, Géczy is, én inkább borokat vedeltem, hogy legyen már valaki olyan költőies is közöttünk – tényleg mély volt és baráti. Baka jó költő volt, ismerte a szakma összes fogását. Egy baj volt azonban vele, ami később időleges szakításokig vitte el a viszonyunkat: csak a saját költészetfelfogását tekintette érvényesnek a költészetben, minden mást elutasított. Főlesküdt a metaforára, de mindhalálig ő sem tudta ezt az esküjét megtartani. Mindenesetre, a szegedi évek alatt tartotta, és esztétikai követelményként állította eléink. Nem véletlen, hogy akkoriban is fordulatot vett a költészetem, a népies szürrealizmustól a politikai metaforizmus felé tájékoztam, nem kis mértékben Baka hatásának köszönhetően. Sok sértődés és veszekedés is volt persze a teázások alkalmával, de hát ez természetes. Egy-egy szón, mondaton néha éjszakákon keresztül vitatkoztunk, ahogy

BAKA ISTVÁNNAL

az irodalom bármilyen apró jelensége is órákon keresztül foglalkoztatott bennünket. Sokat tanultunk tőle, és sokat csiszolódtunk egymáson. Szépen éltünk-éldégtünk, olyan családirag sokáig. Baka és Géczai a virágokról beszélt, én a borokat töltöttem, madarak is szoba kerültek, én meg olyankor bölcsen hallgattam, és nem figyeltem oda. Baka akkor kezdett el türelmetlen és ideges lenni, amikor megérezte, hogy népszerűségét és elismertségét veszélyeztetni kezdjük Szegeden. Mivel roppant hiú ember volt, nem állhatott tőle távol a féltékenység sem. Így következett el a pillanat, hogy amikor az egyetem elvégzése utáni időket kezdtük el tervezni, mindkettőnknek azt ajánlotta, menjünk el Szegedről, szűk ez a város hármunknak. Géczai Veszprémbe emigrált, én Pestre. Jóval később már az volt ellenünk a Baka-vád, hogy érvényesülni mentünk el Szegedről, lám, én is milyen híres leveltem pesti avangárdként, amit ő zsigerből utált perze. Emberek vagyunk, ezek nem lényeges dolgok, de az életünk alakulásához hozzátartoznak. Sok mindenért lehetek hálás Baka Pistának a barátságán felül is, lehet, hogy a szegedről „elülőzésekkel” is az én javamra ingerkedett.

– És akkor még ott a szegedi irodalmi vidék, a délről érkező új irodalmi vér (a különleges vajdasági ájer, a Híd, a Sympo), amelyek már a hetvenes években elérhetők Dél-Magyarországon. Szeged a kor legnyitottabb magyar városa, ha mást nem is nézek, mint az országos botrányt botrányra halmozó Egyetemi Színpadot Paál István vezetésével. Érzékelsz, használz ezekből valamit? Tudatosul? Azt gondolom inkább, végigvágatsz itt néhány évet, irodalmi sikerek, mindenféle sikerek, sok nem kell, hogy egy fiatal sikeres ember jól érezze magát a bőrében, a dolgokat, ha érzékelted is, később kerülnek be a rendszerbe, jutnak fel a saját fakkba.

– A délről érkező új irodalmi véráramlat nem ért el még akkor hozzánk Szegedre. Sem a *Hídat*, sem az *Új Symposiont* nem olvastuk, nem is érdekelt bennünket. Elsősorban a magyar költészetre, annak is egy-egy számunkra fontosabb szeletére, figyeltünk, és jól elvontunk úgy magunknak. Igaz, én már akkor elkezdtem a nyugati magyar irodalommal foglalkozni, de még csak az érdeklődés szintjén. Szeged nem volt az akkori kor legnyitottabb városa. Abból a szempontból lehetett nyitott, hogy a kultúra áramlik, és nem lehet a kőfalakkal csak időlegetesen megállítani. De a város maga a kor legvörösebb és legstupidabb helye volt az országnak, a Komócsinok birodalma, nem véletlenül hívták Pol-Pot-megyének Csongrád megyét. Ha botrányok voltak, akkor ettől voltak a botrányok nagyobbak, mint egyébként lehettek volna. A Paál Isti vezette Egyetemi Színpad halálos(an pontos) metaforákkal ment neki ennek a polpotizmusnak, nem véletlen, hogy az egyetemisták, de nem csak azok, szerették és védeni próbálták ezt a színházat, rajongtak Paálért, és minden mozdulatára odafigyeltek. De nem csak a rajongók figyeltek. Engem nem egyszer figyelmeztettek, irodalmi estek előtt, hogy ezt vagy azt a versemet véletlenül se olvassam fel, a figyelmeztetés magasabb helyekről jött, de hogy honnan, azt csak sejteni lehetett. Dafke felolvastam mindent. Egy Géczival tartott közös fellépésünk után odajött hozzánk egy fickó azzal, hogy maradjunk ott a teremben mindaddig, amíg az utolsó néző el nem megy, mert beszélni kíván velünk. Mi maradtunk, ő nem jött vissza. Kiderült, a szerelmeink a Bartók Múvház (ott volt a rendezvény) bejáratától pár lépésre várakoztak ránk, így az emberünk nem merte kockáztatni, hogy felfedje kilétét. Ekkoriban döbbenetes ereje és hatása volt a költészetnek, nem véletlenül félték tőle annyira. A JATE-klub pincéjében mutattam be az *Ének a napon felejtett hintalóért* című hosszúversemet Nagy Zoltán színművész és Pelczai István zenész közreműködésével. A „hordó” nemcsak hogy megtelt, de az ablakokban is ültek, az ajtóban állók pedig felváltva tartották a kilincset, és verték vissza a kint rekedtek szűnni nem akaró rohamait. Ma ilyen már aligha elképzelhető.

Akkor még minden költői esten kimondott szónak jelentése volt, kiszámíthatatlan, ezért fenyegető lehetett a hatalom számára.

– *Van itt valami a szegedi évekből, amit a legenda részének tartottam, több változatban jutott el hozzám, a verziódat is olvastam valamelyik Papírvárosban, mégse kérdeztem rá soha, úgy érzékelve, legendába nem kérdezzük, mert kínos lehet. Ez pedig nem más, mint a moszkvai egyetemi félév. Mi az igazság moszkvai időddel kapcsolatban?*

– Ez nem a félév volt még Moszkvában, hanem a hathetes részképzés Odesszában. Zűrzavaros idők voltak ezek, igazából nem is tudom, mire vagy kíváncsi. Arra-e, hogy egyfolytában csajoztunk (elsőévesek voltunk, mi érdekelt volna más bennünket, mint az, hogy hogy néz ki „belülről” egy (vagy több) orosz, ukrán, üzbég stb. csaj). De Odesszában ennél sokkal több nem történt. Talán még annyi, és ez a *Papírváros* kevés igaz állításainak egyike, hogy egy K. nevű lány valóban rendszeresen ellátott bennünket kábítószerrel, amit a kikötőben szerzett be, nyilván természetbeni szolgáltatás ellenében, az araboktól, azok pedig a tengerészektől... Cserében a szobánkban lakhatott, alhatott... Annál emlékezetesebb a rá következő nyár a Krímben, ahol leütöttek és kiraboltak. Egy szanatóriumban voltunk elszállásolva, de az ottani orvosok, mivel külföldi állampolgár voltam, nem láttak el, így Miszhorból Jaltába vittek át a kórházba. Majdnem megvakultam. Agyvérzésem volt, nem voltam szállítható. Ennek ellenére vonatra ült velem a csapat, és az egyhetes jutalomüdülését feláldozva hazahozott. Anyám sírva fakadt, amikor a kapuban meglátott, nem volt más az arcom, csak egy hatalmas véres gézcsomó. De ennek sincs sok köze az irodalomhoz. Moszkvában utolsó egyetemi évemből töltöttem el fél évet. Akkor már túl voltam minden mítoszon, és túl minden illúzión és megbocsátáson az oroszok felé. A kollégiumban emberpoloskák (emberre szakosodott vérszívó kis szarok) gyötörték bennünket éjszakánként, napirenden voltak a verekedések (kollégiumban!), az ajtónk rendszeresen csupa vér volt hétvégeken, egyszer még egy levágott fület is találtam a koszos linóleumon, amikor kiléptem a szobámból; egy alkalommal pedig úgy léptem be a szobánkba, hogy orosz egyetemista fiúk a nálunk vendégeskedő magyar lányok nyakához szorított késsel próbálták elérni, hogy elvonszolhassák őket a szobájukba, és ott megerőszakolhassák valamennyiüket. A sarkunkra álltunk, megvédtük a lányainkat, bár nagyon nyugtalanított bennünket a túl sok nagy és fényes kés. Nem voltunk szokva még, hozzájuk. Ami viszont nem mítosz: Moszkvai tartózkodásom alatt egy időre megzakkantam. Túl sok volt a negatív élmény. Legalább egy hónapon keresztül, de inkább tovább, bezárkózva éltem a szobánkban, a magyar lányok úgy nyújtották be nekem az ételt, többnyire majonézes krumplit, hogy csak egy rést láttak belőlem, nem érintkeztem senkivel, csak a szobatársaimmal. Néha harminc-negyven-hetven sakkpartit is lejátszottunk egy-egy hajnalba nyúló napon, noha sose szerettem sakkozni. Az utolsó betűig elolvastam a *Természettudományi Kisenciklopédiát*, akkor is, ha nem értettem belőle jóformán semmit, élveztem, mintha regényt olvasnék, Ingardent faltam és Husserl-könyveket. Közben megírtam az *Ének a napon felejtett hirtalóért* című hosszúversemet, amivel nagy botrányokat kavartam később idehaza, illetve első drámámat, *Sakk-bástya* címmel. Sok egyéb megesett még ott, amire sem hely, sem lehetőség, sem illendőség nincs kitérni. A lényeg – megmaradtam, nem bolondultam meg teljesen.

– *Az évtized végére név vagy a szakmában. Minden (majdnem) antológiában szerepelsz (Gazdátlan hajók, Madárúton, később a Fasírt), nyolcvanban megjelenik a Földfogyatkozás. Helyeden vagy? Elégedett vagy? Voltak kitűzött célok, vagy történik, ami történik?*

– Valóban „megszaladt” az évtized vége. Minden antológiában benne voltam, egy kivétellel, amelyikből esztétikai megfontolásokból kihagytam magamat, és ma is úgy gondolom, hogy jól tettem. A *Földfogyatkozás* sikert és elismeréseket hozott. De ne felejtjük el, hogy megágyazott neki az *Arctalan nemzedék* című, ’79-ben megjelent esszém, amely valóságos kis forradalmat robbantott ki a fiatal írók körül. Több fórum, köztük az *Élet és Irodalom* is vitát indított, maga az esszé közlő lap, az *Életünk* szintén helyt adott a hozzászólásoknak. Egyszerre híres lettem, ismert lettem – vagy, ha nem hangzik nagyképpően, valaki lettem az irodalomban. Nem voltak nekem kitűzött céljaim, hagytam, hogy a történet haladjon velem, ha már eddig jól haladt, akkor talán ezután is jól fog haladni, gondolhattam, bár nem tudom az akkori gondolkodásomat rekonstruálni ma már. Elégedett voltam? Hát persze, nem vagyok harminc éves, és benne vagyok az ország irodalmának a vérkeringésében, nem is akármilyen ismertséggel és elismertséggel és népszerűséggel – és komolyabban még tíz éve sem írok. A helyemen vagyok. Ott kell lennem, ha azt mondták, vagy oda raktak. Mindent összevetve, soha nem volt bennem annyi önbizalom, energia és a jövőmbé vetett nyugodt bizalom, mint akkoriban.

– *A szárnyaló fiatal költő megnősül. Miért? Féket szerel a szárnyaira? Helyet, munkát keres. Elhagyja a várost a nagyobb kedvéért, mész a feleséged után a fővárosba. A herceg olyan terepre téved, ahol minden sarkon legalább egy herceg hirdeti az ígét. Miért nem maradsz, miért nem vagy császár a nagyok számító kis Szegeden?*

– Megnősültem, mert évek óta szerettem a lányt, Szentpétery Csillát, aki ma is a feleségem, és szerettem volna tőle gyerekeket. Közeledtem a harminchoz, olyankor már nem igazán szégyen az embernek családot vállalnia. Nem gondolnám, hogy a vele összekapcsolt élet féket szerelt volna a szárnyaimra. Pontosabban, a költő szárnyaira. Mert ha őszinte akarok lenni, sokban hálás vagyok a feleségemnek, hogy megmaradtam és így maradtam meg, s nem vitt el az alkohol, a szüntelen éjszakázás, a rendszertelen étkezés, nem vittek el a kezeletlen testi nyavalyák, feldolgozhatatlannak tűnő lelki bajok. A magánéletemre tehát nagyon ráfért egy fék fölszerelése, könnyen és megdöbbenéssel voltam képes éveken keresztül hagyni a lovakat kötőfék nélkül vágatni a semmi felé. Hogy miért nem maradtam Szegeden, azt már részben fölemlítettem. Másrészt, volt egy megalázó kísérletem a maradásra, amikor bejelentkeztem a szegedi tévéhez rendezőasszisztensnek. Az igazgató végigmért, és csak annyit mondott – bár jól tudta, ki vagyok –: utcáról nem veszünk fel embereket. Nem hozakodtam még elő soha talán azzal a másik maradási lehetőséggel sem, hogy a szegedi pártbizottságtól is kaptam ajánlatot, maradjak Szegeden. Négy állást tartottak fenn nekem, közülük háromra emlékszem, gimnáziumigazgató, művelődési ház igazgató, valamint, és ez lett volna a legizgalmasabb, szabad filmesztéta. (Szegeden ugyan kinek-minek egy szabad filmesztéta, hova és mit írhattam volna?) Egyetlen feltételük, üzenték meg az egyetem egyik tanárával, hogy menjek be hozzájuk, jelezzem, hogy végeztem, nincs egzisztenciám, se lakásom, se állásom, és kérem a segítségüket. Biztos vagyok benne, hogy segítettek volna. De nem volt rá módjuk, mert inkább eljöttem Pestre munkanélkülinek, és mai szóval élve hajléktalannak, évekig ugyanis kísértettek a szegedi „dolgoim”, így sehol sem alkalmaztak. Ekkor éltem át a döbbenet éveit is, ami csak súlyosbította a helyzetet. Amíg Szegeden szinte mindenki ismert, ha kiléptem a kollégium kapuján, már előre köszöntek, összesúgtak a hátam mögött: „ez a Zalán”; élvezhettem volna ott lent a népszerűséget, ahogy te mondod, akár még császár is lehettem volna, de nem akartam – vagy nem mertem – az lenni. Hogy miért a döbbenet éveit? Hetekig kellett bolyonganom Pesten, míg egy ismerőst találtam, vagy csak valakit, aki lehet, csak tévedésből, de

rám köszönt. Nem voltam hozzászokva, hogy egy kétmillió város kétmilliomodik senkije legyen. Még a fiatal költők között is, akiknek megvoltak a maguk közösségei, így hierarchiái, kezdőnek számítottam ismét. Magányos voltam, nem volt lakásom, a feleségem – akkor még csak a barátnőm – albérletében csöveztem. Egy panelház földszintjén volt a bérelt szobája, ez megkönnyítette a helyzetemet. Amikor a főbérő elaludt, akkor én beugrottam az ablakon, és ketten aludtunk Csilla kempingágyán. Csak arra kellett ügyelnem, hogy az előtt távozzam, mielőtt a főbérő felébred. Amikor viszont elment dolgozni, enyém volt az egész lakás késő délutánig. Így lesznek a császárokból ágyrajárók.

– *Nyolcvankettőben megszületik a lányod. Felnőtt lettél, felelősséggel, kötelezettséggel, feladatokkal. Mi történik, amikor tudatosul? Már tanítasz ekkor. Elkezdted hosszú, reménytelen küzdelmedet a megváltoztathatatlan magyar oktatási rendszerrel, amiből eddig mindenki vesztesen távozott.*

– Nem gondolnám, hogy attól lettem felnőtt, hogy megszületik Sára lányom, abban az értelemben, hogy még ma sem mindig érzem magam sok vonatkozásban felnőttnek. Annyi bizonyos, hogy más lesz az életminőség, mások lesznek a preferenciáid, másként nézel a világra, kissé szégyenkezve tékozló múltadra és ígéreteket fogalmazva a jövődre, másként a barátokra, bulikra, az előtted ringó hosszú combú csajokra, kirakatból kacsingató pálinkásüvegekre. Egy gyerek nyilván felelősség, mert önkéntes akarás és vállalás. Jó (s néha rossz) tulajdonságom, hogy nagyon tudok szeretni, nem volt ez másként Sára lányom világra érkezése után sem. Csináltam férfiként, amit egy férfi vállalni tud az ilyenkor megszaporodott otthoni feladatokból-gondokból, pelenkát mostam és vasaltam, ágyaztam, ettettem, büfiztettem, ringattam, fürdettem, altattam, tologattam kis kocsijában a ház körül. Csináltam mindent, amit csinálnom kellett. Ilyenben nincs különbség költő vagy atomfizikus, hegesztő vagy úrhajós között. Ezek az édes gondok semmit sem vettek el költői időmből, ellenkezőleg, föltöltöttek, átfurmáltak. Egyet nagyon pontosan tudtam, hogy vége annak az életnek, amikor a nap a Hungária kávéházban kezdődik, és ugyanott, vagy a Fészekben, vagy a Fiala Művészek Klubjában végződik – rendszeresen és módszeresen. És könnyörtelenül munkát kellett találnom – a hiábavaló keresések után: találnom! –, és tanítani kezdtem. Való, hosszú és reménytelen és kilátástalan küzdelmet kezdtem el a magyar oktatási rendszerrel, tanítottam legalább tíz iskolában, ha nem tizenötben, volt, ahonnan kirúgtak, volt, ahol felmondtam, a legszebb az volt, amikor az egyik helyen a tanévzáró értekezlet szünetében minden átmenet és magyarázat nélkül a kezembe nyomták a munkakönyvem, és az értekezlet második részére már be sem kellett mennem. Hogy is mondjam? A tanítás íróknak-költőknek való, de az iskola nem feltétlenül minden tanárnak. Érdeemes lenne ezen egyszer elgondolkodnia valakinek komolyabban. Sokszor gondoltam arra, és néha gondolok ma is, az ilyen figuráknak, mint én vagyok, nem való a család. De azt is tudom, hogy nem tudnék meglenni nélküle. A gyermekeimről – később csatlakozott hozzánk Judit lányom is – nem mondanék le semmi áron, amíg a költészetről – vagy akár az életről is – bármikor lemondanék, ha a gyerekeim élete, érdeke vagy biztonsága így kívánná. Ilyen helyzet persze nincs, ne is legyen, de mégis, ha lenne, arra az esetre mondom. Az ő születésüknek, létezésüknek nem csak erkölcsi és érzelmi hozadéka volt számomra, gyermekverskötetet írtam nekik *Mi kerül a vászonra* címmel, nekik találtam ki a több kiadást és rádiós feldolgozást megérett *HI-SZEN, a guruló madár* című meseregényt, nekik a *Királylányok könyvét*, nekik a *Kaland a Nagy Családerdőben*, és ők voltak a gyerekdarabjaim és -hangjátékaim első „lektorai”.